

1895

О ГРЕГОРЦИМА У СРБИЈИ

У расправи својој Рибе у Србији, која је изашла 1860. год., пок. проф. д-р Јосиф Панчић помиње (на стр. 70—72) две врсте *Gasterosteus-a*: *Gast. aculeatus* Bloch и *Gast. pungitius* L. Прву врсту, којој је дао име *zer*, није видео, али је по народу слушао, уз њено име и опис, једну шаљиву приповестку, која се по свој прилици на њу односи. *Грегорца* (*Gast. pungitius* L.) је зоолошком кабинету Вел. Школе послао пок. д-р П. Черни из Неготинског Блата. Дуго година провлачила су се ова два имена кроз нашу стручну и школску литературу и обележавала оне врсте рода *Gasterosetus-a* како је то још пок. Панчић навео у својој поменутој књизи.

Тек 1896. године г. професор Мојо Медић износи податке, на основи којих мисли да може претпоставити да грегорца има и у другој области дунавској осим оне у околини вароши Неготина. У чланку своме *Ihtiološke bilješke* (126. књ. *Rada jugoslav. akadem. znanosti i umjetnosti*, стр. 105) г. Медић забележио је, да су рибари земунски — тражећи чикове на дрварском мосту, пошто је о поплави 1895. год. вода опала — нашли и две рибице, од којих ни једна није доспела у његове руке. Он је, после казивања њихова, какве су било, донео пред њих и насликане рибе и кад су видели *Gasterosteus aculeatus* Lin., рекли су да су били такве и те њине рибице изгледале. Чим је то г. Медић сазнао, отишао је да их потражи, али је већ касно било: воде је нестало а благо се добро стврднуло било.

О грегорцима из Србије после тога писали су загребачки проф. г. Спира Брусина и чувени бечки ихтиолог и данашњи управник јестаственничког музеја у Бечу г. Ф. Штајндахнер — први у X. књ. *Glasnika hrvatskog naravoslovnkog društva* од 1898. год. а други у *Sitzungsberichte Академије Наука у Бечу*.¹

1894. године проф. С. Брусина путовао је по северно-источном крају Србије, задржавајући се више дана у Зајечару и Неготину. Њега

¹ S. Brusina Gregorei (Gasterosteus) iz Srbije (Glasnik hrv. naravosl. društva, god. X: стр. 209—212) Zagreb 1898 — Dr. Franz Steindachner, Über das Vorkommen von Gasterosteus platygaster Kessl im Stromgebiete der Donau. (Sitzungsb. d. kais. Akad. d. Wissensch. Math. — naturw. Cl. CVIII Bd. p. 539—542) Wien 1899.

је интересовало, са своје богате и занимљиве фауне, Неготинско Блаато и наравно да је врло велику пажњу обратио на грегорца. Распитивао је на све стране за њега, поручивао најискуснијим рибарима да га ухвате и обећавао добре награде, али све му је остало узалуд — грегорца тада није могао добити. При одласку своме из Неготина умолно је професора г. Борђа С. Стојковића, дугогодишњег наставника у том месту, да му, на сваки начин, набави српског гастеростеуса.

Али, и ако је г. Стојковић уложио пуно воље и заузимљивости за ову ствар, претуривши преко својих руку преко 150 кгр. врло различних врста риба из Неготинског Блаата, његов труд није уродио успехом. Није помогло ни то што је он рибарима показивао слике тражене рибице из Фицингерова атласа. Нико од њих није потврдио да је такву или сличну рибу видео у Неготинском Блаату. То је самог Стојковића навело на мисао да се грегорац не налази баш у самом Неготинском Блаату или да га није можда и нестало? На основи ових података, проф. Брусина закључује да грегорца нема у Неготинском Блаату. Али пошто их је д-р Черни послао Панчићу, а и он их је сам видео у Зоолошком Кабинету Вел. Школе још за живота Панчићевог а и допније приликом откривања Панчићевог споменика — нема разлога сумњати, да поменуте рибе не би потицале из неготинске околине, н. пр. из Дунава код Радујевца или из које друге оближње реке или потока. За то је ову белешку и написао, обраћајући пажњу српским природњацима, како би се једном нашло право пребивалиште грегорца. На крају поменуте публикације, проф. Брусина износи претпоставку да рибица о којој је реч није *Gasterosteus pungitius* (L.), која иначе припада фауни Сев. Европе и Сев. Америке — јер је Средња Европа нема, а камо ли јужна — већ да је то *Gasterosteus platygaster* Kessler — облик Југоисточне Европе и Средње Азије.

Д-р Ф. Штајндахнер, у цитираој расправи, на стр. 540., помиње да је, године 1868. или 1869., проф. Панчић из Београда нашао велики број грегораца у дунавским барама код Неготина, а пре неколико месеци¹ и проф. Брусина у Сави код Београда. Од њих је добио са поменутих места егземпларе на преглед и држи — као што је већ, нешто раније, учинио проф. Брусина — да су ови грегорци врста *Gasterosteus platygaster*, коју је 1860 године² установио професор Кеслер, — а не *Gasterosteus pungitius* L., као што је раније мислио угледајући се на Нордмана. Према Кеслеровим новијим испитивањима *Gasterosteus pungitius*-а нема никако у понтиској и каспској области, док се *Gasterosteus aculeatus*, по истоме аутору,

¹ Штајндахнер је ово писао, ваља имати на уму, 1899. године.

² Auszüge aus dem Berichte über eine an die nordwestlichen Küsten des Schwarzen Meeres und durch die westlichen Krim unternommene Reise. Moscau 1860 p. 17—23.

појављује у Црноме Мору (у саваном језеру Караџи, које је од мора одвојено само једним уским песковитим сирудом) а можда и у Дњепру. *Gasterosteus platygaster* има на истоку велико распрострањење. По Кеслеру он се налази у Црном Мору, Дњепру, у Каспском Мору, у Волги, Урали и Аралском Језеру. Сада је констатован и у дунавској области, а тиме је бар делимично утврђена Кеслерова претпоставка, да га има у свима рекама што утичу у Црно Море.¹ — Штајндахнер је, осим тога, изложио разлике које постоје између *G. pungitius*-а и *G. platygaster*-а.

Најзад нам ваља напоменути, да је директор неготинске гимназије г. Ђ. Стојковић, од прилике пре 4—5 година, уснео да добије из Србова у близини Неготина грегорца (*Gast. platygaster*). О том је он и реферисао у биолошком друштву. Том приликом г. Стојковић изложио је како је за грегорцем дуго трагао, али га апсолутно није могао наћи у Неготинском Благу. Он је у исто време мишљења да је грегорац могао доћи у србовске воде из влашких вода преко пута, приликом великих дунавских излива.

Управу Музеја Српске земље, чим је отпочела радити на прикупљању риба по Србији, веома је интересовало и питање о гастеростеусима у Србији те је с тога нарочиту пажњу обратила својим повереницима. Први примерак грегорца (*Gast. platygaster* Kessl.), из Србовског Блага, добио је Музеј 7. јуна 1904. год. од г. Михаила Рашковића, порезника из Неготина. Исте године особље је Музејско правило излет по Тимочкој Крајини и том приликом (23. септембра) г. Цера Јовановић учитељ из Неготина поклонио је Музеју 14 комада грегораца, које је он уловио месеца јуна 1903. године. У исто време г. Јовановић, више-годишњи учитељ у селу Србову, био је љубазан саопштити ове податке о грегорцу: „Ђорђе Пенић, земљоделац из Србова, старац од 65 година, казивао ми је, да те рибе има увек од кад он памти у Дупљанској Реци или како они кажу у Самариновачкој Реци. Власи је називају гилпуша а налази се у виру (га'ду)“. Слушао је о начину његова живота. Тражио је гнездо, али га није могао наћи.

Овим је решено питање о налазишту грегорца у неготинској околини.

Други *Gasterosteus*, према досадашњим подацима у Музеју, мора се избацити из ихтиолошке фауне Краљевине Србије, а име које је пок. Панчић са резервом дао врсти *Gasterosteus aculeatus* Bloch ваља пренети на са свим други рибли род.

¹ Податак о наласку грегорца у Сави код Београда, па и закључак из њега изведен о већој распрострањености грегорца (*G. platygaster*) у дунавском сливу, за сад мора отпасти; јер, према извештају који је имао доброту Музеју послати г. проф. С. Брусица, примерак послат на оглед г. Штајндахнеру из неготинске је околине а добио га је од г. проф. Жив. Ђорђевића из Панчићеве збирке.

Захваљујући великој ревности многих својих пријатеља и повереника, Музеј има сада прибраних риба из 89 које већих које мањих река и њихових притока и из 6 већих бара у Србији. У исто време, многе од ових река заступљене су представницима са више места: из горњих, средњих и доњих токова својих, али Музеј није добио ни једног примерка гастеростеуса изузимајући напред поменутог села Србова. Сем тога нарочита је пажња обраћена на слив западне Мораве, где постоји специјална прича за *мрсаћског зета*.

Г. Аристид Јовановић, апотекар из Чачка, који је Музеј задужно многим леним и ретким предметима из свога краја, 26. VIII. 1903. год., пише: „Донета овде се много прича при шалама о *мрсаћском зету* и ја ћу се веома радовати, ако ми пође за руком да од рибара набавим тражену врсту према Вашем опису. Напомињем само, да ми овде често купујемо једну врсту рибе, под именом „мрсаћски зет“, чија тежи на достиже и $\frac{3}{4}$ кгр. Веома је укусна а мени је позната из раније под именом „вретенара“, дакле то неће бити први.“ 20. новембра 1903. год. Музеју је послао 4 комада *Aspro asper* под именом мрсаћског зета; после 4 дана Музеј је добио још 3 комада од исте рибе, а 17 маја 1904. год. г. Јовановић, под истим именом, испратио је један примерак *Aspro Zingel* Cuv. Музејску је збирку, као и ихтолошку терминологију, много обогатио г. Милош В. Михаиловић правник, родом из Чачка, прикупивши све врсте риба из Мораве у том крају, поред обиља имена за рибе и риболов. Он је ангажовао од пет тамошњих лица, којима је риболов главно занимање, најискуснијег, на име Перу Тицу родом из Горачића у срезу драгачевском. Тица је стар 51 годину, искључиво је рибар и нигде тај посао није радио осим Чачка и околине његове. Познаје све врсте риба као и алате којима се она лови. Од њега је чуо и прибележио познату причу о „мрсаћском зету“ али и то да он долази у веће моравске рибе, јер може достићи тежину до 1.5 кгр.

Г. Мил. В. Поповић учитељ из Жељевице помиње да се у Мршиначкој реци, поред других риба, налази и „мрсаћски зет.“

Г. Д-р Вој. Михаиловић срески лекар из Мрчајеваца послао је неколико података о овој риби. Они такође потврђују да се под именом мрсаћског или мрсаћанског зета имају схватити оба вретенца (*Aspro asper* и *A. Zingel*), јер према писму г. д-р Михаиловића: „Да се риба пређе звала вретенац, а тим је именом по њеки и сада зову а надимак је добила тек после догађаја, који предмет познате приче... обична јој је дужина 5 см. а има је и до 40 см. Обично тежи $\frac{1}{4}$ — $\frac{1}{2}$ кгр., а по некад се могу ухватити и комади од 1 па и до 2 кгр. У омањим речицама око Мрчајеваца мрсаћанског зета нема. Живи у реци Каменици, која се улива у Мораву код села Трушана“.

